

4. На порозі економіки знань (світова практика науково-інноваційного розвитку) / відп. ред. А. А. Динкін. — М. : ІСЕМВ РАН, 2004. — 214 с.

5. Сажин Д. Державна підтримка розвитку промисловості і технологій у США [Текст] / Д. Сажин // Світова економіка та міжнародні відносини. — 1999. — № 12. — 58 с.

6. Доклад о развитии человека 2011. Устойчивое развитие и равенство возможностей: Лучшее будущее для всех. ПРООН Электронный ресурс. Режим доступа : // <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/download/ru/>.

7. Статистичний щорічник України за 2011 рік // Держкомстат України за ред. Осауленко О. Г. — К. : Консультант 2012. — 566 с.

М. Г. Пивоваров

*д-р екон. наук
м. Запоріжжя*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ РОЗРАХУНКУ КІЛЬКОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ РІВНІ

Постановка проблеми. Результати розвитку національної економіки, галузів, підприємств, у тому числі малих, шоквартально, щорічно публікуються в статистичних даних Держкомстату України.

Однак, в цих даних без всяких причин з'являються несподівані зміни, які перекидають динаміку процесу, іноді навіть його сутність, що приводить до порушення системно-причинних зв'язків, а отже, і отриманню невірних результатів.

Тому, метою статті є стисле дослідження системи статистичної інформації про розвиток малих підприємств в вітчизняній практиці, аналіз причин такого стану і розробка методики вирішення цієї проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій. Як відомо, малий бізнес є важливою складовою ринкової економіки розвинутих країн. На його частку припадає значний внесок у виробництво національного доходу, в його структурах утворюються нові робочі місця, зайняті в ньому виступають головними платниками податків, вони ж, будучи представниками середнього класу, слугують соціальною опорою уряду [1; 2; 3].

Підприємства малого бізнесу знімають з держави значну частину турбот щодо вирішення соціальних проблем. Останні десятиліття відрізняються швидким збільшенням кількості дрібних підприємств, зростанням ролі малого бізнесу в національних економіках. Це стало можливим завдяки пильній увазі до проблем цього бізнесу з боку держави.

Крім економічного, малий бізнес має суттєве соціальне значення. Воно полягає, по-перше, в наданні нових робочих місць і, як результат, в обмеженні безробіття. По-друге, заняття підприємництвом сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, підвищенню особистої та ділової культури підприємців, що є важливим чинником економічного прогресу.

За даними ООН, малий бізнес виробляє сьогодні 33–66 % загальносвітового продукту і дає роботу майже половині працездатного населення Землі [4, с. 29]. За цими даними частка малих і середніх підприємств в ВВП розвинутих країн становить в середньому 50 %. В той же час частка малих і середніх підприємств в ВВП України становить зараз 19 % [5].

З наведених даних очевидно, що країна має значні резерви збільшення як зайнятості працеспроможного на-

селення, так і зросту ВВП за рахунок розвитку суб'єктів малого підприємництва. Цією проблемою займається значна кількість зарубіжних та вітчизняних науковців, у тому числі і автор, в дослідженнях якого надано багато практичних пропозицій Департаменту Держпідприємництва Міністерства економічного розвитку і торгівлі щодо вдосконалення системи розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва. Значна частина пропозицій автора найшла використання в розвитку бізнесу як на державному, так і регіональному рівні.

Слід надати належне державним органам влади з втіленням пропозицій науковців і підприємців щодо розвитку малого і середнього підприємництва в країні. Наслідком якого є відносно стабільна праця підприємців на ринку виробництва і послуг незважаючи на кризові явища в країні.

Основні результати досліджень. Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємців малого і середнього бізнесу в країні свідчить про те, що на результати їх праці впливає достовірна інформація як на рівні системи оподаткування, так і наявності її в офіційних регіональних і державних джерелах. Наприклад, по 2005 рік Держкомстат України в статистичних щорічниках країни щодо 14 розділу «Розвиток малого підприємництва», привів інформацію в наступному вигляді (табл. 1).

На жаль, з 2007 р. перша і друга позиції статистичних щорічників країни зникли. Залишилась тільки комплексна позиція у форматі: кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення. Це «нововведення» зовсім не зрозуміле науковцям, фаховим спеціалістам і підприємцям, тому що зникла звичайна, доступна і важна інформація щодо розвитку малого бізнесу.

На наш погляд, цей крок став негативним і привів до перекидання цінної інформації про розвиток малого і середнього підприємництва в Україні. Тому нами розроблена методика розрахунку кількості малих підприємств в абсолютному вигляді з використанням таких понять, як так званого «наявного населення» і кількості «наявного населення на 10 тис. наявного населення». Вхідні дані приймаються з статистичних щорічників країни: розділ 16, кількість населення — таблиця 1.

З 2007–2012 році результати зміни наявного населення наведені нижче (табл. 2).

Основні показники розвитку малих підприємств

Кількість малих підприємств	Роки							
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
всього	96019	217930	233607	253791	272741	283398	295109	307398
відсотків до попереднього року	111,9	110,6	107,2	108,6	107,5	103,9	104,1	104,2
на 10 тис. наявного населення	19	44	48	53	57	60	63	66

Таблиця 2

Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість, млн. осіб	46,6	46,4	46,1	46,0	45,8	45,6

Математична формула розрахунку абсолютної кількості малих підприємств ($K_{МП}$) в будь-який рік та в динаміці, на наш погляд, повинна мати наступний вигляд:

$$K_{МП} = \frac{K_{НН} \cdot K_{ТН}}{10000},$$

де $K_{НН}$ — кількість наявного населення (млн. осіб); $K_{ТН}$ — кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення.

Користуючись розробленою математичною моделлю нами розрахована кількість малих підприємств в Україні починаючи з 2007 по 2011 роки. В цілому динаміка загальної кількості малих підприємств в Україні демонструє стійку тенденцію до зростання (рис. 1) [7, с. 309].

У період 1991–1994 рр. мале підприємництво в Україні під впливом різних процесів (гіперінфляція, бартеризація, зменшення обсягів внутрішнього ринку тощо) перебувало в кризовому стані і практично не розвивалося. Починаючи з 1995 р., спостерігається зростання кількості малих підприємств в Україні, включаючи 2007 р. Динаміка загальної кількості малих підприємств в Україні демонструє стійку тенденцію до зростання (рис. 1) [7, с. 309]. У 2008 р. їх кількість зменшилась на 20 тис. підприємств. Це пов'язано з першими кроками економічної кризи в Україні.

З іншого боку, хоча динаміка зростання кількості малих підприємств є практично позитивною, але, порівняно з економічно розвинутими країнами, дає можливість зробити висновок про вкрай недостатній розвиток малого підприємництва в Україні, адже кількість малих підприємств у 7–62 рази (стосовно окремих країн), є меншою за аналогічні показники в економічно і соціально розвинутих країнах світу.

Таким чином, можна визнати, що стан малого підприємництва в країні хоча й демонструє стійку тенденцію до зростання, але його темпи залишаються на низькому рівні, починаючи з 2004 р. (рис. 2). З наведених даних бачимо, що темпи зростання кількості малих підприємств в Україні

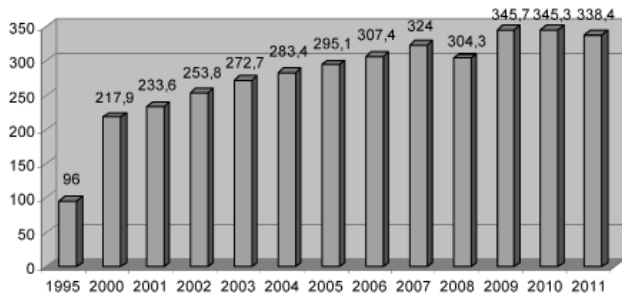

Рис. 1. Кількість малих підприємств, тис. од.

мали найбільшу величину в 1995 р. Це пов'язано з початком перебудови економіки і переходу господарської діяльності на ринкові відносини, що передбачають зміну власності і виконання державної політики скорочення державної власності та прискорення розвитку приватної власності шляхом розвитку приватного бізнесу. Темпи змін кількості малих підприємств, починаючи з 2001–2008 рр., практично не змінювалися і були приблизно на одному рівні, що характеризує стабільність розвитку економіки України.

Одним із найважливіших факторів діяльності малих підприємств є вирішення соціального питання — надання додаткових робочих місць. У світовій практиці на підприємствах малого і середнього бізнесу зайнято від 50 до 80 % працездатного населення.

Чисельність найманих працівників на малих підприємствах України починаючи з 2008 по 2011 рік постійно знижувалась і становить 8750,2 тис., що на 4855,2 тис. нижче чим в 2007 році (рис. 3) [6].

Проте, зменшення чисельності найманих працівників на малих підприємствах в Україні не заважає збільшенню кількості самих малих підприємств, що є проявом процесів, пов'язаних з «мікронізацією» малих підприємств, і може водночас свідчити про зменшення ролі малого підприємництва як чинника зайнятості й соціального захисту населення (рис. 4). За перше п'ятиріччя темпи зростання були найвищими. І це зрозуміло, оскільки проходила приватизація державних суб'єктів підприємництва, що сприяло стрімкому розвитку бізнесу.

Надалі спостерігається деяке зниження (2004, 2005, 2007 рр.) та різке зростання у 2007 р., а потім у 2008 р. темпи зростання були на рівні 1995 р.

В 2009–2011 рр. чисельність працюючих дещо скоротилась, а темпи змін зайнятих найманих працівників

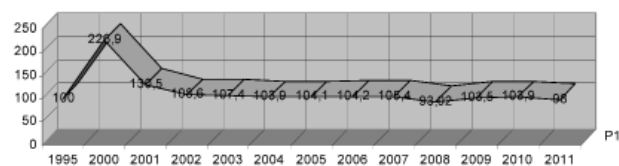

Рис. 2. Темпи змін кількості малих підприємств, %

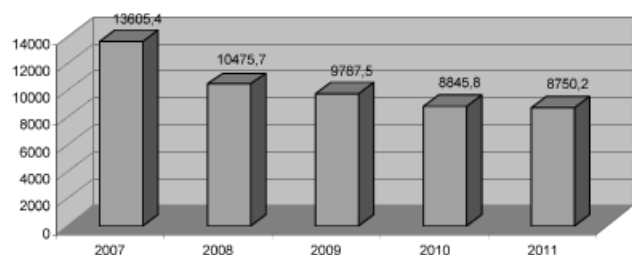

Рис. 3. Чисельність найманих працівників на малих підприємствах, тис. осіб

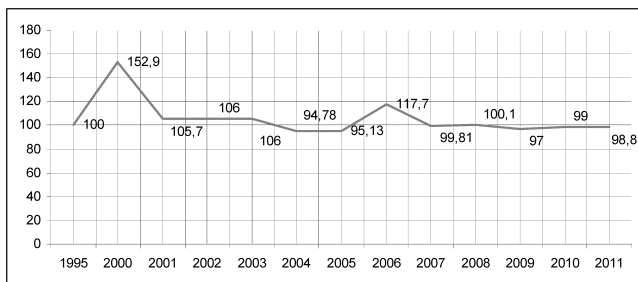

Рис. 4. Темпи змін чисельності найманих працівників на МП, %

на МП знизилися. Це пов'язано з початком кризових явищ у країні і не зовсім правильних дій Уряду України стосовно прийняття Податкового кодексу України в частині спрощеної системи оподаткування малого бізнесу.

Чисельність найманих працівників фізичних осіб-підприємців (рис. 5) практично відзеркалює чисельність найманих працівників на малих підприємствах. З 2007 по 2009 рр. спостерігається незначний зріст чисельності найманих працівників фізичних осіб-підприємців. Однак, в 2010 році відбулося різке зменшення їх кількості. Це пов'язано з труднощами вирішення і прийняття спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва в державі.

За даними Держкомстату України, у табл. 3 наведені показники діяльності суб'єктів малого підприємництва країни в динаміці. Аналіз наведених даних свідчить про таке:

кількість малих підприємств постійно знижується (–3,2 %);

стосовно кількості зайнятих працівників і обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) знижується;

навпаки, усі показники щодо фізичних осіб-підприємців зростають;

кількість фізичних осіб-підприємців у 6,5 рази більша, ніж малих підприємств;

обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) фізичних осіб-підприємців порівняно з малими підприємствами, навпаки, в 2,4 разів менше.

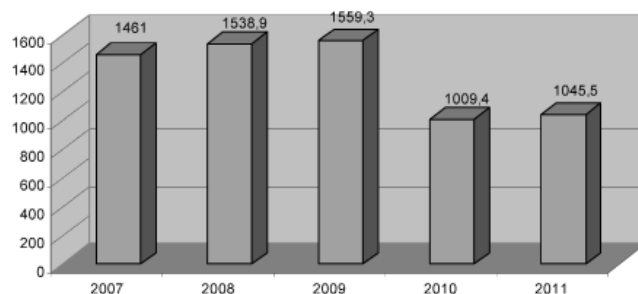

Рис. 5. Чисельність найманих працівників фізичних осіб-підприємців, тис. осіб

Становить інтерес дослідження місця суб'єктів малого підприємництва щодо основних соціально-економічних показників країни. Так, за даними Держкомстату, на початок 2012 р. діяльність суб'єктів малого підприємництва по економіці в цілому характеризується таким чином:

— кількість малих підприємств у загальній кількості суб'єктів підприємницької діяльності становить 93,7 %.

Тобто частка середніх і великих підприємств — 6,3 %;

— кількість найманих працівників на підприємствах суб'єктів підприємницької діяльності — 25,3 %;

— обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) до обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) по економіці в цілому становить 16,7 %;

— прибуток від звичайної діяльності до оподаткування по економіці в цілому — 29,0 %.

Висновок. Дослідження свідчать про те, що суб'єкти малого підприємництва є підсистемою національної економіки і дійсно потужно впливають на розвиток макроекономіки країни. При цьому треба мати на увазі, як вже зазначалося вище, за всіма національними розрахунками суб'єкти малого підприємництва України приблизно в 3 рази відстають від міжнародного рівня їх розвитку.

В даній науковій праці розроблена методика розрахунку кількості малих підприємств на макроекономічному рівні для сучасних умов статистичної звітності, яка відзеркалюється у Статистичних щорічниках країни.

Список використаних джерел

1. Пивоваров М. Г. Мале підприємство як чинник формування середнього класу в Україні / М. Г. Пивоваров // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство. — 2003. — № 2. — С. 126–129.

2. Матросова Л. Н. Малий бізнес: состояние и перспективы развития / Л. Н. Матросова // Економічний вісник Донбасу. — 2007. — № 1.

3. Пивоваров М. Г. Мале підприємство як чинник формування середнього класу в Україні / М. Г. Пивоваров // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство. — 2003. — № 2. — С. 126–129.

4. Ляшенко В. И. Поддержка малого предпринимательства в странах Северной Америки / В. И. Ляшенко, Т. Ф. Бережная. — Луганск : Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2009. — 364 с.

5. Пивоваров М. Г. Кардинальні зміни ознак малих підприємств у національному господарстві країни та шляхи їх удосконалення / М. Г. Пивоваров // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство. — 2012. — № 6. — С. 262–269.

6. Діяльність малих підприємств: статистичний збірник. — К., 2008. — 240 с.

7. Державний комітет статистики України. — К., 2012. — 425 с.

Таблиця 3

Показники діяльності суб'єктів малого підприємництва країни в динаміці за 2006–2011 рр., % [7]

Роки	Малі підприємства			Фізичні особи-підприємці		
	за кількістю суб'єктів	за кількістю зайнятих працівників	за обсягом реалізованої продукції	за кількістю суб'єктів	за кількістю зайнятих працівників	за обсягом реалізованої продукції
2006	15,7	40,8	75,1	84,3	59,2	24,9
2007	14,9	38,7	74,2	85,1	61,3	25,8
2008	13,0	36,8	70,8	87,0	63,2	29,2
2009	12,5	34,5	70,2	87,5	65,5	29,8
2010	12,1	32,7	69,5	87,9	67,3	30,5
2011	20,4	76,7	95,0	79,6	23,3	5,0